

Tadeusz Olejnik

Wyboista droga monografii miasta Wielunia

Rocznik Wieluński 13, 89-111

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tadeusz Olejnik

WYBOISTA DROGA MONOGRAFII MIASTA WIELUNIA

Przez kilka wieków znajomość dziejów królewskiego miasta Wielunia, jednego z najstarszych polskich miast, była znikoma. Nie miał bowiem Wieluń swych kronikarzy spisujących jego dzieje, jak choćby znakomity kronikarz łowicki z XVII wieku – aptekarz i lekarz Andrzej Kazimierz Cebrowski¹. W XIX wieku swych dziejopisów miały takie miasta, jak wspomniany już Łowicz², Kalisz³, Płock⁴, Piotrków Trybunalski⁵, Sieradz⁶ i wiele innych.

Pierwszym dziejopisem, który dopiero w II połowie XIX w. opracował zarys dziejów miasta, był piotrkowianin, Michał Rawita Witanowski⁷, który w monumentalnym na owe czasy dziele, *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* pod red. Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego i Władysława Walewskiego,

¹ A.K. Cebrowski, *Annales civitatis Loviciae*, wydane przez Mariana Małuszyńskiego jako *Roczniki miasta Łowicza pisane w latach 1648–1659*, Łowicz 1937.

² Romuald Oczykowski – księgarz, literat, historyk, działacz strażacki (1845–1920), autor przewodnika *Przechadzki po Łowiczu* (1883), swe opracowania o Łowiczu i Księstwie Łowickim publikował na łamach czasopism, m.in.: „Echa”, „Chwila”, „Wiek”, „Łowiczanie”, „Kurier Warszawski”.

³ Adam Chodyński – prawnik, poeta, dziennikarz, historyk-regionalista (1832–1902). Wydał m.in. *Dawne ustawy miasta Kalisza* (Kalisz 1875) i *Kieszonkową kronikę historyczną miasta Kalisza* (Kalisz 1885).

⁴ Aleksander Maciesza – regionalista płocki, fotografik, lekarz (1875–1945), jeden z inicjatorów reaktywowania w 1907 r. Towarzystwa Naukowego Płockiego i jego prezes, autor m.in. *Przewodnika po Płocku*.

⁵ Michał Rawita Witanowski – historyk-regionalista, krajoznawca (1858–1943), autor m.in. *Przewodnika po Piotrkowie Trybunalskim* (Piotrków Trybunalski 1923) i *Ilustrowane okolice Piotrkowa* (Piotrków Trybunalski 1923).

⁶ Józef Kobierzycki – historyk-regionalista, jest autorem m.in.: *Przyczynki do dziejów Ziemi Sieradzkiej*, cz. I–II, Warszawa 1915–1918; *Nieznane zakątki powiatu sieradzkiego (od Sieradza do Widawy)*, Warszawa 1902.

⁷ *45 lat działalności na niwie historii regionalnej*, Łódź 1935.

pod hasłem *Wieluń* zamieścił zarys dziejów tego miasta⁸. Przez dziesiątki lat było to podstawowe źródło wiedzy o Wieluniu. Inne późniejsze publikacje, jak choćby *Krótką monografią miast, miasteczek i osad w Królestwie Polskim*, zasobem informacji nie dorównywały temu, co napisał M. Rawita Witanowski.

Pierwszym historykiem-amatorem, który zaczął zgłębiać historię Wielunia, gromadzić materiały źródłowe do dziejów miasta i w miarę możliwości je publikować, był proboszcz wieluński w latach 1890–1918, ks. Jan Godorowski⁹. Efektem jego dociekań badawczych były artykuły o przeszłości Wielunia publikowane w wydawanych w Kaliszu kalendarzach oraz na łamach piotrковского „Tygodnia”¹⁰.

W Polsce Odrodzonej zainteresował się przeszłością miasta nauczyciel historii wieluńskich szkół średnich, Czesław Rokicki, autor solidnego artykułu o Wieluniu opublikowanego w 1920 roku na łamach bardzo poczytnego czasopisma krajoznawczego „Ziemia”¹¹. Niestety, Cz. Rokicki dość szybko opuścił Wieluń.

W okresie międzywojennym zainteresowania przeszłością miasta Wielunia wykazywał kolejny proboszcz wieluńskiej parafii, ks. Wincenty Przygodzki¹². Wydał on w 1928 r. popularną książeczkę poświęconą dziejom miasta i kościoła kolegiackiego¹³, która przez dziesiątki lat, obok opracowania M. Rawity Witanowskiego, stanowiła podstawowe źródło wiedzy o przeszłości Wielunia.

W tym samym okresie (latach 30. XX w.) nauczyciel gimnazjalny, Karol Wójcikiewicz¹⁴, przygotował do wydania cenne opracowanie źródłowe *Kodeks dyplomatyczny miasta Wielunia (1369–1673)*, a ówczesny Zarząd Miejski, doceniając znaczenie historii m. Wielunia postanowił wypłacić 150 zł na wydatki związane z ukończeniem badań nad historią m. Wielunia¹⁵. W maju 1939 r. Wójcikiewicz ukończył pracę nad swym dziełem, a nie mając pieniędzy na jego wydanie zwrócił się do Rady Miejskiej o wydatkowanie, na ten cel pewnej sumy z budżetu miasta. Rada Miejska, doceniając wieloletni wysiłek autora postanowiła wyasygnować na ten cel kwotę 200 zł¹⁶. Przygotowany do druku skład tego dzieła w wieluńskiej drukarni Jędrzejewskiej uległ jednak zniszczeniu w wyniku niemieckiego nalotu bombowego na miasto¹⁷ w dniu 1 IX 1939 r.

Tak więc do 1939 r. publikacji poświęconych dziejom miasta było niewiele.

⁸ M. Rawita Witanowski, *Wieluń*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 13, Warszawa 1893, s. 363–370.

⁹ T. Olejnik, *Godorowski Jan*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia*, wyd. II, Wieluń 2007, s. 94–95.

¹⁰ J. Godorowski, *Miasto Wieluń*, „Kalendarz Kaliski” 1907, s. 16–18; tenże, *Cechy wieluńskie*, „Kalendarz Kaliski” 1908, s. 49–52; tenże, *Opis ambony z XVI w. w Wieluniu*, „Tydzień” 1891, nr 39.

¹¹ Cz. Rokicki, *Wieluń*, „Ziemia” 1920, nr 5–6, s. 155–164.

¹² T. Olejnik, *Wincenty Przygodzki*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia ...*, s. 250–251; J. Książek, *Ks. Wincenty Przygodzki – kapłan, działacz społeczny, polityczny oraz regionalista*, „Rocznik Wieluński” 2004, t. 4, s. 39–67.

¹³ W. Przygodzki, *Z przeszłości Wielunia. Przyczynek do historii diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1928.

¹⁴ T. Olejnik, *Wójcikiewicz Karol*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia ...*, s. 356–357.

¹⁵ Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu (dalej: APŁOS), Akta miasta Wielunia, sygn. 94. Protokoły posiedzeń Zarządu Miejskiego m. Wielunia za 1936 r.

¹⁶ Tamże, sygn. 95, bp.

¹⁷ T. Olejnik, *Wieluń polska Guernica. Polish Guernica*, Wieluń 2009.

Po niemiecko-sowieckiej agresji na nasz kraj w 1939 r. i włączeniu ziemi wieluńskiej do III Rzeszy (Reichsgau Wartheland), Niemcy opublikowali relację jednego z lotników o ataku na Wieluń w dniu 1 września 1939 r. i zniszczeniu miasta¹⁸ oraz wydali wulgarną, propagandową publikację mającą wskazywać na rzekomo niemieckie korzenie miasta Wielunia¹⁹.

Rozwój piśmiennictwa historycznego, odnoszącego się do Wielunia i ziemi wieluńskiej, nastąpił w II połowie XX wieku i związany był w głównej mierze z powstaniem Uniwersytetu Łódzkiego. Problematykę tę podjęli młodzi pracownicy Instytutu Historii²⁰, uczniowie prof. Stanisława Zajączkowskiego i prof. Bohdana Baranowskiego: Ryszard Rosin²¹, Wojciech Szczygielski²² i Jakub Goldberg²³.

W 1957 r. roku redakcja wieluńskiej mutacji „Słowa Powszechnego” przeprowadziła cykl rozmów z przewodniczącą Prezydium Miejskiej Rady Narodowej – Wiesławą Ignaczak, w tym m.in. na tematy związane z przeszłością miasta²⁴. Sugerowano przewodniczącej, iż Wieluń, jedno z najstarszych polskich miast, powinien niedługo obchodzić jubileusz 1000–lecia swego istnienia (sic!).

Tak jest. Wprawdzie trudno w tej chwili określić konkretną datę obchodu tej niezwykle uroczystości – odpowiedziała przewodnicząca – niemniej sprawa jest aktualna i czynimy starania w kierunku uzyskania ścisłych dokumentów z zarania dziejów Wielunia, gdyż wszelkie archiwa zostały przez Niemców zniszczone. Jesteśmy w posiadaniu pewnych informacji, iż między innymi dokumenty takie są w rękach prywatnych. Odzyskanie ich jednak wymaga wielu zabiegów i wiąże się to z poważnymi kosztami. Ponadto samo przygotowanie obchodu wymaga zarówno czasu jak i pieniędzy. Wszystko to jednak jest do pokonania, lecz doprowadzenie do końca tej sprawy będzie leżało w kompetencji nowo wybranej MRN.

Na kolejne pytanie, czy Prezydium MRN zamierza i w jaki sposób myśli zapoznać wieluniaków z historią miasta, jego tradycjami i obyczajami, przewodnicząca MRN odpowiedziała:

Naszym głównym dążeniem w tej mierze jest przede wszystkim zorganizowanie w Wieluniu regionalnego muzeum. Kwestia rozbija się o lokal. Ale już jesteśmy na dobrej drodze. Od stycznia zmieni swój dotychczasowy lokal Zarząd Gospodarki Komunalnej. Skorzystamy więc z tego i tam ulokujemy ekspozyty obrazujące dzieje naszego grodu. Część ekspozytów już mamy, a inne będące naszą własnością musimy odzyskać od przejściowych posiadaczy, a jeszcze inne będziemy gromadzić.

¹⁸ *Unsere Flieger über Polen. Vier Frontoffiziere berichten, eingeführt und betreut von General der Flieger Kesselring*, Berlin 1939; zob. też: T. Olejnik, *Zniszczenie miasta Wielunia w świetle literatury i źródeł*, [w:] *Wieluń miastem pokoju i pojednania. Centralne obchody 65. rocznicy wybuchu II wojny światowej i Dnia Weterana 1 września 2004 r.*, b.m.r.w, s. 45–54.

¹⁹ *Ein Jahr Aufbau des Kreises Welun*, Stuttgart 1941.

²⁰ S. Olejnik, *Ziemia Wieluńska ośrodkiem zainteresowań historyków łódzkich*, „Gazeta Wieluńska” 1959, nr 17, s. 1.

²¹ T. Olejnik, *Rosin Ryszard*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 262–263.

²² Tenże, *Szczygielski Wojciech*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 299.

²³ K.A. Makowski, *Profesor Jakub Goldberg (2 II 1924 – 15 XI 2011)*, „Rocznik Wieluński” 2012, t. 12, s. 203–211.

²⁴ *Z rozmów o Wieluniu*, „Słowo Powszechne” wyd. K. 1957, nr 292(3513).

Choć W. Ignaczak piastowała stanowisko przewodniczącej Prezydium MRN jeszcze przez wiele lat (do początków 1961 r.), to jednak w dokumentach władz miejskich z tego okresu nie znajdujemy żadnych informacji o działaniach zmierzających do powołania w Wieluniu muzeum regionalnego, bądź też do obchodów zapowiadanego „jubileuszu 1000–lecia miasta Wielunia”.

Po przełomie październikowym 1956 r. i pewnym poluzowaniu przez władze swobód obywatelskich, odbył się w dniach 5 i 6 VII 1958 r. zjazd wychowanków wieluńskich szkół średnich z okresu międzywojennego i Liceum Ogólnokształcącego im. T. Kościuszki. Główny organizator tego zjazdu, Czesław Aulich, podkreślił w swym referacie m.in. *koniieczność (...) zabezpieczenia i utrwalenia zebranych materiałów historycznych w postaci publikacji drukowanych, które winny się znaleźć nie tylko w kraju, ale i za granicą (...). Chodzi o to, by nie zaczynać tych prac zawsze od nowa, bo tu w kraju często one giną w wyniku kataklizmów dziejowych. Prace te dotyczyć powinny szczególnie okresu porozbiorowego od 1795 r. do 1918 r. oraz niepodległego już Państwa od 1918 r. do lat ostatnich. Historycznie bowiem okresy te nie są wcale lub b. mało rozpracowane*²⁵.

Postulat ten znalazł się w uchwale zjazdowej, opracowanej przez komisję zjazdową w składzie: Tomasz Sibera, Ireneusz Patyk, Tadeusz Wagner, Stanisław Kościelny, Jan Kołodziejczyk, Stefan Łytkowski, Antoni Brzozowski, Józef Robakowski, Stefan Ciemniwski i Czesław Aulich, a jego adresatem były lokalne władze administracyjne. W punkcie 8 uchwały zapisano: *Zjazd wyraża pogląd, że należałoby przystąpić w Wieluniu do opracowania monografii ekonomicznej powiatu przy czynnym współdziałaniu dyrekcji szkoły i Komitetu Zjazdowego (...)*²⁶.

Odzewu na ten apel, ani ze strony ówczesnych władz powiatowych, ani miejskich, nie było żadnego.

Do opracowania monografii miasta zachęcał też wielunian zamieszkały po wojnie w Londynie historyk, Józef Jasnowski²⁷, utrzymujący kontakty korespondencyjne z Czesławem Aulichem i niżej podpisanym. W liście z 13 XII 1958 r. Cz. Aulich pisał do J. Jasnowskiego: *Za list bardzo Wam dziękuję – tak się złożyło, że akurat w dzień odbioru Waszego listu odbyło się zebranie sekcji historycznej Związku Nauczycielstwa Polskiego, na którym mieliśmy się zastanowić nad kierunkiem pracy – na zebraniu tym przeczytałem wyjątek z Waszego listu odnośnie permanentnego wydawnictwa z zakresu historii Wielunia i Ziemi Wieluńskiej. Wasz projekt został w całej rozciągłości wraz z nazwą „Towarzystwo Miłośników Przeszłości Ziemi Wieluńskiej” przyjęty. Ks. Patykiewicz²⁸ nasz kolega (matura 1924 r.) szpera po archiwach diecezjalnych, po bibliotekach – zgromadził już dużo materiałów – część w formie pracy p.t. „Archidiakoniat Wieluński” ukazała się w druku w „Wiadomościach Diecezjalnych – Częstochowa” (...). Co ciekawsze i bardzo dla nas radosna wieść – przed wojną nad dokumentami odnoszącymi się do Wielunia pracował prof.*

²⁵ 50 lat szkół średnich w Wieluniu. Sprawozdanie ze zjazdu koleżeńskiego odbytego w dniach 5 i 6 lipca 1958 r., Warszawa 1959, s. 30.

²⁶ Tamże, s. 60.

²⁷ T. Olejnik, *Jasnowski Józef*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 108–109.

²⁸ Tenże, *Patykiewicz Walenty*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 215.

Wójcikiewicz, zebrał wiele cennych dokumentów z lat 1279 do 1795 – dokumenty te prawie wszystkie miał w odbitkach fotograficznych – opracował je, z łacińskiego tłumaczył na jęz. polski – i w ten sposób przygotował pracę do druku (była to praca doktorska) lecz niestety rozszalała wojna, Niemcy pracę skonfiskowali, samego zaś autora uwięzili i wykończyli w Mauthausen–Gusen. W archiwach w Poznaniu ks. Patykiewicz pracę Wójcikiewicza odnalazł, obecnie chcemy ją wydać drukiem – wszystkiemu stoi wiele na przeszkodzie – po pierwsze brak czasu, po drugie forsy, na pewno zrobimy to, ale trzeba będzie jeszcze nieco poczekać (...). Nie zdajecie sobie Kolego sprawy jak okropnie zostaliśmy zniszczeni przez wojnę w dziedzinie bibliotek i archiwów (...). Nasze biblioteki Niemcy częściowo popalili, częściowo jako makulatura poszły do fabryk w Niemczech.

Okolicznością mającą pobudzać badania regionalne były organizowane przez Front Jedności Narodu²⁹ obchody tysiąclecia państwa polskiego. Na początku 1959 r. Wojewódzka Rada Narodowa w Łodzi wspólnie z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu powołały Wojewódzki Komitet Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, na czele którego stanął ówczesny dyrektor Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi, prezes Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego oraz przewodniczący Komisji Kultury WRN w Łodzi – Roman Kaczmarek. W składzie tegoż Komitetu znaleźli się także m.in. prof. Kazimiera Zawistowicz-Adamska i prof. Bohdan Baranowski z Uniwersytetu Łódzkiego oraz kierowniczka Muzeum w Sieradzu – mgr Zofia Neyman.

Komitet ten powołał sekcje: naukowo-badawczą, wydawniczą, organizacji wystaw i oświatowo-propagandową. Miał on też służyć pomocą powoływanym w miastach i powiatach komitetom powiatowym m.in. przez korygowanie projektowanych monografii regionalnych z punktu widzenia naukowego. Zobowiązano też samorządy lokalne do opracowania powiatowych i miejskich programów obchodu tego doniosłego jubileuszu.

Wieluński Powiatowy Komitet Organizacji Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego przyjął do realizacji, jak informowała „Gazeta Wieluńska”, *bogaty program uroczystości (...).*

Intelektualiści wieluńscy przygotowują już materiały do wydania monografii ziemi wieluńskiej. Cenna ta inicjatywa godna poparcia pozwoli na lepsze poznanie przeszłości ziemi wieluńskiej z jej przebogatymi tradycjami i historią. Rzecz prosta, że opracowanie monografii ziemi wieluńskiej wymagać będzie konsultacji naukowej i uwzględnienia w niej znaczenia wykopalisk regionu wieluńskiego, jako dokumentów kultury słowiańskiej na tych ziemiach. Niewątpliwie będzie tutaj można liczyć na pomoc archeologów łódzkich i krakowskich³⁰.

Jasno z tej relacji prasowej wynika, że planowano wydanie monografii Wielunia i ziemi wieluńskiej, a prace miały być już zaawansowane.

²⁹ Organizacja społeczno-polityczna utworzona w 1952 r. Obejmowała partie polityczne, związki zawodowe i organizacje społeczne. FJN realizował wytyczne PZPR, sprawował patronat nad ogólnopolskimi i lokalnymi akcjami społecznymi.

³⁰ *Ziemia Wieluńska przed Tysiącleciem*, „Gazeta Wieluńska” 1959, nr 10, s. 1.

Autor niniejszego opracowania opublikował wiosną 1959 r. na łamach „Gazety Wieluńskiej” artykuł omawiający podejmowane przez historyków z Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego badania nad dziejami ziemi wieluńskiej³¹. Napisałem wówczas m.in., iż *Ziemia Wieluńska i stołeczne miasto tej ziemi, Wieluń, pomimo bogatej przeszłości historycznej, nie posiadają dotychczas opracowanej monografii*. Kończąc swe rozważania nad podejmowanymi przez historyków łódzkich badaniami spuentowałem to stwierdzeniem, że *szczegółowe naukowe opracowanie poszczególnych problemów pozwoli na opracowanie w sposób naukowy monografii Wielunia i Ziemi Wieluńskiej*³².

W 1959 r. Powiatowy Komitet Frontu Jedności Narodu przejął całość zadań z obchodami jubileuszu 1000–lecia Państwa Polskiego i *starał się o nadanie im charakteru jak najbardziej uroczystego i ze wszech miar patriotycznego*³³. Program działań PKFJN, we współdziałaniu z radami narodowymi i organizacjami społecznymi, miał obejmować działania w zakresach:

1. historycznym,
 2. kulturalnym,
 3. aktywizacji czynów społecznych.
- I. Założenia w zakresie historycznym.

1. Ziemia wieluńska, jak i stołeczne miasto tej ziemi Wieluń, pomimo bogatej przeszłości historycznej, należą do nielicznych w kraju nieposiadających w zasadzie żadnych opracowań monograficznych.

Dotychczasowe prace w tej dziedzinie, jakie się ukazały w różnych okresach czasu, jak W. Przygodzkiego „Z przeszłości Wielunia”, M.R. Witanowskiego w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i szereg artykułów w różnych encyklopediach i prasie tylko w znikomej części, oczywiście poza dzisiejszym referatem historycznym, rysują przeszłość historyczną tej ziemi.

Sytuacja ta ulega obecnie radykalnej zmianie. Na warsztacie pracy historyków łódzkich, o czym mrowił w swoim referacie w dniu 21 marca r.b. podczas inauguracyjnego posiedzenia aktywu społeczno–politycznego i gospodarczego wojew. katowickiego, opolskiego i łódzkiego, oraz powiatów: kłobuckiego, oleskiego i wieluńskiego, które zapoczątkowało współpracę międzypowiatową pow. Wieluń z pow. Olesno i Kłobuck – asystent Uniwersytetu Łódzkiego mgr R. Rosin, Ziemia Wieluńska jest szeroko rozpracowywana. Jej przeszłość badają profesorowie S. Zajączkowski, R. Kaczmarek, mgr R. Rosin, mgr Jakub Goldberg, mgr W. Szczygielski i szereg innych, oraz St. Olejnik, student IV r. Wydziału Historii Uniwersytetu Łódzkiego.

Wyniki dotychczasowej pracy są zadawalające. Wystarczy wziąć do ręki wznowiony po drugiej wojnie światowej IV tom Rocznika Łódzkiego, by przekonać się że

³¹ S. Olejnik, *Ziemia Wieluńska ośrodkiem zainteresowania historyków łódzkich*, „Gazeta Wieluńska” 1959, nr 17, s. 1.

³² Tamże.

³³ Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu (dalej APŁOS), Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wieluniu (dalej PPRN), sygn. 12.

rzeczywiście Ziemia Wieluńska zajmuje w nim poczesne miejsce. Znajdujemy tu rozprawę mgr R. Rosina (Sukiennictwo w łęczyckim, sieradzkim i wieluńskim od XIII do lat siedemdziesiątych XVI w. i pracę mgr W. Szczygielskiego – „Zmiany w stanie posiadania i strukturze własnościowej szlachty powiatu wieluńskiego od połowy XVI do końca XVIII w.”

Wobec tego, że swego czasu Rada Międzypowiatowej Współpracy poparła zgłoszony postulat, o przekazaniu za zgodą mgr R. Rosina do druku wygłoszony wówczas referat, celem udostępnienia tych materiałów społeczeństwu w powiecie, przeto wskazanym jest, aby zachęcić historyków naszych szkół średnich do współpracy z naukowcami łódzkimi i udzielić poparcia materialnego i moralnego, dla doprowadzenia do końca przygotowań do opracowania monografii ziemi wieluńskiej, wydania i spopularyzowania jej wśród społeczeństwa.

Należy też zorganizować grupę złożoną z działaczy gospodarczych i historyków naszych szkół, w celu opracowania monografii okresu międzywojennego, okupacji hitlerowskiej oraz 15-lecia Władzy Ludowej w powiecie.

Niezależnie od opracowań o charakterze monograficznym, wskazanym byłoby opracować i wydać skrócone, popularne przewodniki obejmujące zabytki miasta i powiatu wieluńskiego.

W okresie trwania przygotowań do obchodów 1000-lecia i w czasie ich obchodzenia, trzeba zachęcić naukowców oraz historyków, związanych z pow. wieluńskim, do innych prac historycznych związanych z regionem ziemi wieluńskiej. Jeżeli takie opracowania zostaną przedłożone radom narodowym naszego powiatu, należy udzielić poparcia w celu ich wydania.

Wobec niedostatecznej znajomości historii ziemi wieluńskiej przez młodzież szkół podstawowych z czym wiąże się ściśle systematyczne zanikanie tradycji ludowych naszego regionu, oraz wobec olbrzymiego zapotrzebowania ze strony społeczeństwa, koncentrującego się na chęci poznania przeszłości i historii tych ziem – zachodzi potrzeba włączenia do programu nauczania w latach 1960–1966 dodatkowych lekcji historii od klasy IV, poświęconych bardziej wnikliwemu poznaniu dziejów ziemi wieluńskiej, na co należałoby przewidzieć przynajmniej 10 godzin w danym roku szkolnym. Dla opracowania odpowiedniego materiału źródłowego, wykorzystać dorobek historyków naszych szkół średnich, jak również wyniki naukowych badań historii ziemi wieluńskiej, naukowców Uniwersyt. Łódzkiego.

2. Podobnie jak w zakresie historii, miasto i powiat wieluński nie posiadają żadnych opracowań monograficznych w zakresie gospodarczym. Trzeba więc wyłonić grupę ekonomistów i historyków dla opracowania monografii gospodarczej ziemi wieluńskiej. Dla przyspieszenia tych opracowań, należy zainteresować tą sprawą kierownictwa wszystkich zakładów przemysłowych, handlowych i spółdzielczych w tym celu, aby przygotowały i zgrupowały odpowiednie materiały historyczne, sprawozdania ekonomiczne, statystyczne itp. z dołączeniem planów perspektywicznych rozbudowy i modernizacji urządzeń produkcyjnych. W odniesieniu do rzemiosła, które na przestrzeni dziejów na terenie dzisiejszego powiatu, jak podają źródła

historyczne, odgrywało dominującą rolę – zainteresować trzeba tymi zagadnieniami Zarząd Cechu Rzemiosł Różnych.

3. W okresie obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego, należy zorganizować szereg uroczystości związanych z dziejami ziemi wieluńskiej, które w powiązaniu z historią narodu przyczyniły się do rozwoju społeczeństwa polskiego, kultury narodowej i postępowych tradycji.

Dla ułatwienia organizacji obchodów, wydaje się słusznym zwrócenie uwagi na szereg wydarzeń historycznych, o których już była mowa w poprzednim referacie.

W roku 1960 – przypadnie najprawdopodobniej (co należy ustalić) 680-lecie nadania miastu Wieluń, dokumentu lokacyjnego. Rocznicę tę winny również uczcić uroczystością jako okres swego powstania na prawie średzkim tereny grom. Rad narodowych: Skomlin, Dietrzykowice, Krzyworzeka.

W programie tym przewidywano również ustanowienie dorocznej nagrody pieniężnej za zasługi w badaniach naukowych, twórczości literackiej, publicystycznej oraz innych dziedzinach sztuki. Wysokość takiej nagrody miała wynosić od 1000 do 5000 zł.

Postulowano również wydawanie roczników powiatu wieluńskiego, które zawierałyby materiały informacyjne społeczno-polityczne, statystyczne, historyczne, gospodarcze i kulturalne.

Dziś 14 stron z Magazynem Regionalnym »Nad Wartą«

TYGODNIK Cena 2 zł Monografia Wielunia

GAZETA WIELUŃSKA

№ 6 5 - 11. II 1959 r. Rok II

O pracy rad — krytycznie

Rady Narodowe jako terenowe organy władzy ludowej w nowym przepisie ustawy z dnia 23 stycznia 1958 roku posiadają szerokie uprawnienia. Posiadają one nie mniej poważne obowiązki gospodarskie niż administracyjnych terenach. Od aktywności, poziomu intelektualnego i politycznego członków rad i prezydium rad narodowych zależy rozwój województwa, miast, powiatu, gromady. Od operatywności samych prezydium należy udział w przeobrażaniu miast i powiatów. Jak najszerszą rasą społeczeństwa. Przekazujemy się zatem pracy rad narodowych nadające znaczenie, tj. gromadkim radom narodowym powiatu wieluńskiego po formalnej ich działalności.

Każda z rad posiada jako czynnik pomocniczy komitety powiatowe. Zaimponował się im winny sądzić, że w sprawie powiatu nie sądzimy i o kompetencyjnych problemach informować. Przekazy rad, aby w pow. miast. było powołano poszerzonymi sądzimy, odpowiedzialności, zgodnie z in-

formacji i wnioskami. Nie kuszmy się tutaj o postawienie diagnozy. Naszym obowiązkiem jest natomiast wskazać braki i niedociągnięcia. A jest ich sporo w pracy gromadzkich rad narodowych. Tak stało się dlatego, że wydział Organizacyjny - Przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wieluniu niedostatecznie instytucjonalnie, skądinąd i kontrolował pracę gromadzkich rad. Sami radni i członkowie uregulowali pracę rad. Nie ma tuż aby, przy- stępowania do planowania gospodarczego, społeczno-gospodarczego, kult. było olbrzymie opóźnienie. Trzeba było im więcej pomóc. Odwołujemy Prezydium i Powiatową Radę, która przez brak zainteresowania...

Niedawno odbyło się w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej zebranie naukowych i historyków szkół średnich, na którym omawiana była sprawa opracowania zarysu historycznego miasta Wielunia z okazji Milenium. Wielu z uwagi na swą „starytynność”, sięgając głębokiego średniowiecza, z uwagą na swe bogate dzieje — tym skwapliwiej powzięli chęć swą znaną i wykorzystać jubileusz Tysiąclecia państwa polskiego, sięgając do swoich tradycji przeszłościowych. Jednocześnie historia powinna podać dzień wdrożenia, tzn. akcja nadawca dziejów Wielunia powinna odbyć — budmy szczerzy — nursem i stojąc wodę, jeśli chodzi o życie kulturalne miasta. Dyskusja wykazała, że jest konieczne i że wasek miar politycz-

ne opracowanie takiej monografii, ewentualnie skromniejszego zarysu miasta, czy to w kształcie broszury (tylko historycznej), czy jako popularno-naukowej pracy o charakterze przewodnika po Ziemi Wieluńskiej. Przeważny pogląd, że należy wydać pracę o mniejszych ambicjach naukowych — byłby szybki. Trzeba bowiem pamiętać, że Wieluń żadnej takiej pracy nie posiada. Przekazywane opracowania przedłożone, zresztą bardzo niepełne, pomijają wiele zagadnień, są przeszarżałe i tendencyjne. Okazało się, że do dziś zachowało się jeszcze wiele materiałów, zdjęć i dokumentów lub ich odnośników. Trzeba tylko do nich dotrzeć. Znajdują się one częściowo w rękach prywatnych, oraz w archiwach powiatu Wielunia, w Łodzi, Poznaniu, Częstochowie i Sieradzu. Na wspomnianej konferencji u-konstytuowała się specjalna Komisja Historyczna przy Związku Nauczycielstwa, która zajmie się zebraniem odpowiednich materiałów i piśmiennym ich opracowaniem. Prezesem Komisji Historycznej, w rezultacie wyboru, został profesor Lesław Potęgiński — były dyrektor. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, z którego inicjatywę odbyło się zebranie, przyrzekło udzielić Komisji wszelkiej możliwej pomocy. Pray apobonność poruszone również sprawę Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Przewodniczący władz miejskich i powiatowych oraz historycy mieli ietyczne zadanie. Muzeum iade miast w Wieluniu powstać. Na przeszkodzie powołania go są braki do kradzie — w tym czasie, odpowiedniego pomiarowania. W najbliższym czasie i tak sprawa będzie rozwiazana.

Wieluński rzę dla naszych rzydc
Jak informuje Inspektorat Oświe-

Po roku pracy
Miał rok od obwłu wybuch nowych celoków pracy rad na-rodowych. Ukonstytuowały się nowe terenowe organy władzy. Nowe przepisy ustawy o Radach Narodowych z dnia 23 stycznia 1958 ro-

Był to zatem bardzo ambitny program obchodów jubileuszu tysiąclecia państwa polskiego, a główne zadania koncentrowały się na opracowaniu i wydaniu drukiem monografii Wielunia i ziemi wieluńskiej.

Na początku 1959 r. z inicjatywy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej odbyło się zebranie nauczycieli-historyków wieluńskich szkół średnich, na którym omawiano sprawę opracowania zarysu historycznego miasta Wielunia, w związku z jubileuszem tysiąclecia państwa polskiego³⁴. Zwracano uwagę na „starożytność” miasta Wielunia sięgającą głębokiego średniowiecza i jego bogate dzieje. Tadeusz Gierymski, jeden z redaktorów „Gazety Wieluńskiej”, w artykule zatytułowanym *Monografia Wielunia* napisał w związku z tym, iż Wieluń *tym skwapliwiej powinien chwycić swoją szansę i wykorzystać jubileusz Tysiąclecia państwa polskiego, sięgając do swoich tradycji przeszłościowych.*

Jednocześnie historia powinna podać dłoń współczesności, tzn. akcja badawcza dziejów Wielunia powinna ożywić – bądźmy szczerzy – marazm i stojącą wodę, jeśli chodzi o życie kulturalne miasta.

Dyskusja wykazała, że jest konieczne i ze wszelkich miar pożyteczne opracowanie takiej monografii, ewentualnie skromniejszego zarysu miasta, czy to w kształcie broszury tylko historycznej, czy jako popularnonaukowej pracy o charakterze przewodnika po Ziemi Wieluńskiej. Przeważył pogląd, że należy wydać rzecz o mniejszych ambicjach naukowych – byleby szybko.

Trzeba bowiem pamiętać, że Wieluń żadnej takiej pracy nie posiada. Przyczynkowe opracowania przedwojenne, zresztą bardzo nieliczne, pomijają wiele zagadnień, są przestarzałe i tendencyjne.

Okazało się, że do dziś zachowało się jeszcze wiele materiałów, źródeł i dokumentów lub ich odpisów. Tylko trzeba do nich dotrzeć (...).

Na wspomnianej konferencji ukonstytuowała się specjalna Komisja Historyczna przy Związku Nauczycielstwa, która zajmie się zebraniem odpowiednich materiałów i piśmiennym ich opracowaniem. Prezesem Komisji Historycznej, w rezultacie wyboru, został profesor Liceum Pedagogicznego – mgr Brodziak.

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (...) przyrzekło udzielić wszelkiej możliwej pomocy.

Niestety, nie wiemy, czym zajmowała się owa Komisja Historyczna przy Oddziale ZNP, nie znamy też jej składu osobowego i efektów pracy. Faktem jest, że w związku z obchodami jubileuszu 1000-lecia państwa polskiego nie ukazała nie tylko postulowana monografia Wielunia i ziemi wieluńskiej, lecz jakiegokolwiek inne opracowanie.

W innym artykule zamieszczonym na łamach „Gazety Wieluńskiej” pt. *Ziemia Wieluńska przed Tysiącleciem*³⁵, prawdopodobnie również autorstwa T. Gierymskiego, zamieszczono postulaty pod adresem Powiatowego Komitetu Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. *Zanim jednak program obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego zostanie zapięty na ostatni guzik przez Wieluński i Łódzki Komitet*

³⁴ [T. Gierymski] (tg), *Monografia Wielunia*, „Gazeta Wieluńska” 1959, nr 6, s. 1.

³⁵ „Gazeta Wieluńska” nr 10 z 5–11 III 1959.

Organizacyjny, Redakcja „Gazety Wieluńskiej” proponuje uwzględnić w programie:

1. organizację wystawy w Wieluniu obrazującej tysiącletni szlak ziemi wieluńskiej,
2. wybudowanie w Wieluniu i otwarcie wystawy eksponatów archeologicznych ziemi wieluńskiej, strojów, wyrobów regionalnych.

Obchody jubileuszu tysiąclecia państwa polskiego zakończyły się w 1960 r. Jedynym ich efektem w zakresie upowszechniania wiedzy o Wieluniu i miastach ziemi wieluńskiej, było dwutomowe dzieło *Miasta polskie w Tysiącleciu*³⁶, w którym zamieszczono zarysy historyczne Wielunia i miast ziemi wieluńskiej w opracowaniu R. Rosina, J. Goldberga i T. Olejnika.

Momentem przełomowym w zakresie wydawnictw dotyczących Wielunia i ziemi wieluńskiej, było powołanie z dniem 1 I 1964 r. Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Placówka ta, choć przez okres kilku lat była w organizacji, od zarania swego powstania zaczęła wydawać drobne publikacje o charakterze naukowym i popularnonaukowym, poświęcone dziejom Wielunia i ziemi wieluńskiej. Zainicjowano cykl wydawniczy w ramach Wieluńskiej Biblioteki Regionalnej³⁷, wydawano opracowania z zakresu historii, archeologii, numizmatyki i etnografii.

Czynnikiem mobilizującym do opracowania monografii miasta były zorganizowane z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Wielunia w 1983 r. obchody jubileuszu 700–lecia miasta Wielunia. Stowarzyszenie to było wówczas jednym z najprężniej działających towarzystw regionalnych w Polsce, a jego czołowymi działaczami byli wówczas, obok autora niniejszego opracowania, m.in.: Stanisław Kazimierz Stronczyński – przewodniczący WRN w Sieradzu, Ryszard Lewik – I sekretarz KMIG PZPR, przewodniczący Rady Narodowej Miasta i Gminy w Wieluniu, a następnie przewodniczący WRN w Sieradzu, Henryk Strózik – dyrektor Zespołu Szkół nr 2 w Wieluniu, przewodniczący Rady Miasta i Gminy, dr Zygmunt Patryn – dyrektor Szpitala Powiatowego w Wieluniu, Stefan Kozłowski – dyrektor Oddziału Narodowego Banku Polskiego, Julian Semba – Naczelnik Miasta Wielunia, Danuta Juzala – dyrektor Biura Regionu „Południe” w Wieluniu Powszechnego Banku Gospodarczego, Józef Rabięga – kierownik Zakładu Energetycznego w Wieluniu i wielu innych znanych działaczy społecznych.

Bogaty program obchodów jubileuszu 700–lecia miasta obejmował m.in. sesję popularnonaukową, której pokłosiem było wydawnictwo *Siedem wieków Wielunia. Studia i materiały*, opracowane pod red. Ryszarda Rosina³⁸ i cenne, syntetyczne opracowanie zarysu dziejów miasta tegoż historyka.

Doskonale zorganizowane obchody jubileuszu 700–lecia miasta Wielunia³⁹ skłoniły regionalistów skupionych w Towarzystwie Przyjaciół Wielunia do wystąpie-

³⁶ *Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. 2, woj. łódzkie, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967.

³⁷ T. Olejnik, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 338.

³⁸ *Siedem wieków Wielunia. Studia i materiały*, red. R. Rosin, Warszawa–Łódź 1987.

³⁹ Zob. T. Olejnik, *Kronika obchodów jubileuszu 700–leci miasta Wielunia*, [w:] *Siedem wieków miasta Wielunia...*, s. 141–146.

nia z inicjatywą opracowania i wydania monografii miasta Wielunia. Inicjatywę tę wspierali również: Henryk Strózik – przewodniczący Prezydium Miejsko-Gminnej Rady Narodowej, Julian Semba – naczelnik Miasta i Gminy Wieluń oraz Ryszard Lewik – I sekretarz KMiG PZPR i Kazimierz Stronczyński – przewodniczący WRN w Sieradzu.

Według poczynionych ustaleń monografia miała być opracowana przez trzyosobowy zespół historyków w składzie: doc. dr Ryszard Rosin⁴⁰ – pracownik naukowy Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, który miał opracować okres staropolski dziejów miasta (do 1793 r.); okres nowożytnych i najnowszych dziejów miasta (1793–1945) miał opracować dr Tadeusz Olejnik – dyrektor Muzeum Ziemi Wieluńskiej i prezes Towarzystwa Przyjaciół Wielunia, zaś okres powojennych dziejów miasta (1945–1990) zobowiązał się opracować dr Kazimierz Badziak – pracownik naukowy Instytutu Historii UŁ. Łącznie monografia Wielunia miała liczyć 53 arkusze autorskie, a termin jej opracowania – 31 XII 1990 r.

Taki zakres działań ustalono 21 I 1987 r. między przedstawicielami władz miasta (z-ca naczelnika Miasta i Gminy – Antoni Niciński) i Towarzystwem Przyjaciół Wielunia. Umowę w tej sprawie między Naczelnikiem Miasta i Gminy Wieluń, mgr. inż. Julianem Sembą a Towarzystwem Przyjaciół Wielunia, w imieniu którego działali Henryk Strózik – prezes i Danuta Juzala – skarbnik, podpisano 25 VI 1987 r.

Wydawało się, iż wobec życzliwego podejścia do tej inicjatywy ze strony ówczesnych władz miejskich, prace będą systematycznie zmierzać do zwyciężonego sukcesem zakończenia. Tymczasem wystąpiły poważne trudności z wyegzekwowaniem od autorów ich opracowań, bowiem doc. dr R. Ryszard Rosin równocześnie pracował w owym czasie nad monografiami Łodzi i Zgierza, natomiast dr K. Badziak w liście z 29 VI 1990 r. postawił wobec władz miejskich i TPW żądanie dostarczenia materiałów źródłowych dotyczących różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego i politycznego Wielunia oraz zażądał wyeliminowania z zespołu autorskiego R. Rosina. Te warunki sformułowane jak ultimatum, nie mogły być przyjęte przez Zarząd TPW i tym samym zrezygnowano z tegoż autora.

W międzyczasie nastąpiły w naszym kraju głębokie przeobrażenia społeczno-polityczne, które zaowocowały także zmianą władz miejskich. Nowym burmistrzem Wielunia z ramienia Komitetu Obywatelskiego Solidarność został Zygmunt Adamski. Przed nowymi, wybranymi w demokratycznych wyborach władzami miejskimi stanęły inne, niezmiernie pilne zadania do realizacji, a tym samym sprawa opracowania i wydania monografii miasta na okres kilku lat przestała być istotna dla Zarządu Miasta. Prawdą jest również, że we władzach miejskich (Zarząd Miasta, Rada Miasta i Gminy) nie było nikogo zainteresowanego takim problemem, jak dokumentowanie dziejów miasta. Jeśli uwzględnimy fakt, że w nowej „solidarnościowej” Radzie Miejskiej doszło bardzo szybko do ostrych podziałów frakcyjnych i powstania silnej antyburmistrzowskiej opozycji, to jasnym się stanie, że nie sprzyjało to podejmowaniu działań zmierzających do opracowania i wydania monografii Wielunia. Na przestrzeni lat 1990–1999 żaden z radnych Rady Miejskiej nie wystą-

⁴⁰ T. Olejnik, *Rosin Ryszard*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 262–263.

pił z inicjatywą podjęcia tematu monografii, czy też ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

Sytuacja ta uległa zmianie po wyborach samorządowych przeprowadzonych 12 X 1999 r., w wyniku których do Rady Miejskiej wybrano przedstawiciela Unii Wielunian⁴¹, który to Komitet Wyborczy jako jedyny w swym programie wyborczym ujmował również takie sprawy, jak promowanie Wielunia i ziemi wieluńskiej przez wydawnictwa naukowe i popularnonaukowe. W 1999 r. z inicjatywy przedstawiciela tegoż Komitetu Wyborczego⁴², piastującego w owym czasie funkcję przewodniczącego Rady Miejskiej, utworzono Wieluńskie Towarzystwo Naukowe, stawiające sobie za cel podejmowanie badań naukowych nad dziejami Wielunia i ziemi wieluńskiej oraz publikowanie ich wyników na łamach periodyku naukowego „Rocznik Wieluński” i w formie monograficznych opracowań⁴³.

Sprawę opracowania i wydania monografii Wielunia podnosiłem wielokrotnie na posiedzeniach Komisji Oświaty, Kultury i Sportu, której przewodniczył radny z ugrupowania burmistrzowskiego – dr Marek Perek. Z jego też inicjatywy Komisja

Skarbnik Miasta Wielunia

Wniosek nr 8/38/01
Komisji Oświaty, Kultury i Sportu
Rady Miejskiej w Wieluniu

z dnia 9 października 2001 r.

w sprawie projektu budżetu Gminy Wieluń na rok 2002

Komisja Oświaty, Kultury i Sportu wnioskuje o wyasygnowanie kwoty około 15.000 zł na sfinansowanie wydania podręcznika będącego zbiorem materiałów źródłowych do nauczania regionalizmu. Szacunkowy nakład: 500-1.000 egzemplarzy.

Przewodniczący komisji
Marek Perek
Marek Perek

⁴¹ T. Olejnik, *Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wieluńskiej – Unia Wielunian*, [w:] *Leksykon Miasta Wielunia...*, s. 320–321.

⁴² Reprezentantem Unii Wielunian w Radzie Miejskiej był Tadeusz Olejnik, autor niniejszego opracowania.

⁴³ [P. Chmielewski] (pch), *Wieluńskie Towarzystwo Nauk? Pomysł przewodniczącego*, „Wiadomości Dnia” wyd. C, nr 153 z 3 VII 1999; W. Sołtysiak, *Służyć nauce i Wieluniowi. Trzy pytania do prof. dr. hab. Tadeusza Olejnika, przewodniczącego Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego*, „Kurier Wieluński” nr 43 z 26 XI 1999.

w dniu 9 X 2001 r. wnioskowoła do Zarządu Miejskiego o *zarezerwowanie funduszy na wydanie podręcznika będącego zbiorem materiałów źródłowych do nauczania regionalizmu*⁴⁴. W ślad za tym przewodniczący Komisji, dr Marek Perek, skierował wniosek do Skarbnika Miasta Wielunia, by w budżecie Gminy na rok 2002 wyasygnować kwotę 15 tys. zł na *sfinansowanie wydania podręcznika będącego zbiorem materiałów źródłowych do nauczania regionalizmu*⁴⁵. Faktem jest, że słuszny ten wniosek nigdy nie był przedmiotem zainteresowań Zarządu Miejskiego, nigdy też więcej nie był omawiany na posiedzeniach wymienionej wyżej Komisji.

Wielokrotnie postulowałem, aby w programie obrad Komisji uwzględnić problematykę dokumentowania dziejów miasta i regionu. Na skutek tego w dniu 18 XII 2001 r. Komisja omawiała m.in. zagadnienie: *Możliwości promocji oraz dokumentacji historycznej miasta i regionu*. Powiedziałem wówczas m.in., iż *w województwie łódzkim jesteśmy jednym z nielicznych miast, które nie mają swoich monografii. Nawet Praszka ma bardzo dobre opracowanie, a przez najbliższe 50 lat z pewnością lepszego nie będzie. W 1988 r. z inicjatywy ówczesnego przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej – Pana Henryka Stróziaka – powołano zespół, który miał opracować monografię Wielunia. Jednak pomysł upadł, ponieważ w 1990 r. zaszły zmiany w samorządzie. Wieluń ma wspaniałą i bogatą historię, bogatszą od wielu innych miast (...), a w jednym z numerów „Siódmej Prowincji” zamieszczono wywiad z burmistrzem Wielunia, który powiedział, że „silne podstawy można budować pamiętając skąd się wyszło”. Chcę tylko zasygnalizować problem. Niektóre gminy województwa łódzkiego przystępują do opracowania swych monografii. Przykłada się do tego dużą wagę.*

Na tymże posiedzeniu wnioskowołem, aby jedno z kolejnych posiedzeń Komisji poświęcić wyłącznie temu zagadnieniu. Uczestniczący w obradach burmistrz Z. Adamski wyraził pogląd, że w tej sprawie należałoby zacząć od powołania zespołu autorów opracowujących monografię. Zdanie to podzielił również Robert Kaja, który uznał, że *monografia Wielunia byłaby niezwykle przydatna do nauczania regionalizmu*, a dr M. Perek opowiedział się za tym, aby to była monografia historyczna⁴⁶.

Zgodnie z moim wnioskiem problematyka opracowania i wydania monografii była przedmiotem obrad Komisji Oświaty, Kultury i Sportu Rady Miejskiej w dniu 22 I 2002 r. Był to 8 punkt porządku obrad: *Omówienie projektu zmierzającego do wydania monografii miasta Wielunia*.

Przewodniczący Komisji, dr Perek, oświadczył: *zanim przystąpimy do działań zmierzających w konsekwencji do wydania monografii Miasta Wielunia, musi powstać grupa robocza – swego rodzaju komitet. Jest to przedsięwzięcie długoterminowe, więc musimy stworzyć trwale podstawy. Uważam, że to opracowanie powinno być nie tylko historyczne. Najbardziej kompetentnymi osobami do poprowadzenia tej sprawy jest Pan Stanisław Olejnik i Pan Bogusław Abramek. Zrobilibyśmy spo-*

⁴⁴ Protokół nr 38/2001 Komisji Oświaty, Kultury i Sportu z 9 X 2001 r.

⁴⁵ Wniosek nr 8/38/01 Komisji Oświaty, Kultury i Sportu Rady Miejskiej w Wieluniu.

⁴⁶ Protokół nr 40/2001 posiedzenia Komisji Oświaty, Kultury i Sportu z 18 XII 2001 r.

tkanie, na którym ustalimy wstępną grupę osób odpowiedzialnych, a potem możemy tę sprawę upublicznić.

Przewodniczący dr Perek sugerował, aby zebranie owej grupy roboczej odbyło się w przeciągu miesiąca, a wydawcą monografii winno być Wieluńskie Towarzystwo Naukowe lub Muzeum Ziemi Wieluńskiej⁴⁷. Spotkania owej grupy roboczej nigdy jednak nie zorganizowano, w tej sprawie żadnej inicjatywy nie wykazywała również instytucja, która statutowo była zobowiązana do dokumentowania dziejów Wielunia i ziemi wieluńskiej, czyli Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Po prostu ówczesne władze miejskie nie widziały potrzeby dokumentowania dziejów miasta, wydawano natomiast duże pieniądze na przedwyborcze wydawnictwa propagandowe, jak np. *Raporty o stanie Gminy Wieluń* (1994, 1999).

Jako pracownik naukowy Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach – Filia w Piotrkowie Trybunalskim, otrzymałem w roku akademickim 2001/2002 od JM. Prorektora, prof. Jerzego Kukulskiego, kwotę 8000 zł na badania własne. Z mojej inicjatywy i za zgodą władz Uczelni, postanowiłem przeznaczyć powyższą kwotę na druk opracowanego przeze mnie jednego z tomów monografii miasta: *Wieluń. Dzieje miasta 1793–1945*. Ponieważ nie było szans na dofinansowanie tej pozycji z budżetu miasta, zdecydowałem dołożyć do wydania tej pozycji własne środki. Ukażała się ona w minimalnym nakładzie zaledwie 200 egzemplarzy w wydawnictwie uczelnianym w Piotrkowie Trybunalskim⁴⁸. Za opracowanie i wydanie tego dzieła otrzymałem nagrodę II stopnia JM. Rektora Akademii Świętokrzyskiej. Książka rozprowadzana była na warszawskich targach książki historycznej oraz w księgarni uczelnianej. W przeciągu zaledwie kilku tygodni jej nakład został wyczerpany. Kilka jej egzemplarzy trafiło do wieluńskiej księgarni Jarosława Rozmarynowskiego. Liczne pytania czytelników z całej Polski o możliwości nabycia tej książki spowodowały, że na walnym zebraniu sprawozdawczo-wyborczym w dniu 8 marca tegoż roku członkowie Towarzystwa Przyjaciół Wielunia zobowiązali Zarząd do podjęcia starań zmierzających do opracowania i wydania monografii Wielunia i ziemi wieluńskiej. Pisma w tej sprawie skierowano 16 III 2007 r. do Starosty Wieluńskiego oraz Burmistrza Wielunia. *Problem wydania monografii ciągnie się od kilkudziesięciu lat i naszym zdaniem wymaga skutecznego finału. Będzie to wspaniały prezent dla mieszkańców Wielunia na 725-lecie Miasta Wielunia* – napisano w tymże piśmie⁴⁹.

Na skutek tej oddolnej społecznej inicjatywy nowy Burmistrz Wielunia, Mieczysław Majcher, legitymujący się wykształceniem wyższym, ekonomista i humanista, postanowił podjąć konkretne działania w sprawie opracowania i wydania monografii Wielunia i przedstawić Radzie Miejskiej projekt uchwały w tej sprawie. W dniu 27 IV 2007 r. Rada Miejska rozpatrywała, na jego wniosek, projekt uchwały w sprawie opracowania i wydania drukiem monografii miasta Wielunia⁵⁰. Zagadnienie to

⁴⁷ Protokół nr 41/02 posiedzenia Komisji Oświaty, Kultury i Sportu z 22 I 2002 r.

⁴⁸ [M. Mikulski] (MIM), *Monografia od środka*, „Dziennik Łódzki” wyd. „C” z 22 VII 2002, s. 9.

⁴⁹ Akta TPW. Pismo nr 3/2007 TPW do Mieczysława Majchera – Burmistrza Miasta Wielunia i do Andrzeja Stępnia – Starosty Powiatu Wieluńskiego.

⁵⁰ Protokół sesji Rady Miejskiej z 27 IV 2007 r., punkt 17 porządku obrad.

Rok zał. 1977

Towarzystwo Przyjaciół Wielunia

pl. Kazimierza Wielkiego 2, 98-300 Wieluń,

tel. (043) 886-02-88

TPW

organizuje:

- spotkania z cyklu „Ludzie i ich pasje”,
- konkursy literacko-fotograficzne dla dzieci i młodzieży „Mój magiczny Wieluń”,
- rajdy i wyprawy rowerowe w ramach Sekcji Cyklistów „RELAKS”,
- wycieczki edukacyjne dla dzieci i młodzieży;

ponadto:

- wspiera uczniów i studentów realizujących tematykę z zakresu historii Wielunia i Ziemi Wieluńskiej,
- opiekuje się zabytkami miasta oraz grobami znanych wielunian,
- troszczy się o estetykę miasta,
- wspiera działalność wydawniczą dotyczącą miasta i Ziemi Wieluńskiej

Wieluń, dn. 16.03.2007r...

TPW. L.dz. 3/2007.....

Pan
Mieczysław Majcher
Burmistrz Miasta Wielunia

Członkowie TWP zgromadzeni na Walnym Zebraniu Sprawozdawczo – Wyborczym w dniu 8 marca 2007 r. zobowiązali Zarząd do podjęcia starań zmierzających do opracowania i wydania monografii Wielunia i Ziemi Wieluńskiej i wystąpienia do Pana Burmistrza i Pana Starosty o sfinansowanie powyższego przedsięwzięcia.

Według naszej wiedzy wydanie monografii może przygotowywać od zaraz Zespół Redakcyjny Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego pod kierownictwem prof. dr hab. Tadeusza Olejnika.

Największy problem dotyczy kosztów związanych z wydaniem monografii.

Prosimy Pana Starostę i Pana Burmistrza o wygospodarowanie środków na powyższy cel.

Problem wydania monografii ciągnie się od kilkudziesięciu lat i naszym zadaniem wymaga skutecznego finału.

Będzie to wspaniały prezent dla mieszkańców Wielunia na 725-lecie Miasta Wielunia.

PREZES ZARZĄDU
 Towarzystwa Przyjaciół Wielunia

Franciszek Porązka

Do wiadomości

- 1) WTN
- 2) Starosta Powiatu Wieluńskiego
- 3) a/a

**Uchwała nr IX/67/07
Rady Miejskiej w Wieluniu
z dnia 27 kwietnia 2007 r.**

w sprawie opracowania i wydania drukiem monografii miasta Wielunia

Na podstawie art. 18 ust.1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U z 2001 r Nr 142, poz.1591 z 2000 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 214, poz. 1806, Nr 167, poz.1759, z 2005r. Nr 172, poz. 1441, Nr 175, poz. 1457 z 2006r. Nr 17, poz. 128, Nr 181, poz. 1337 z 2007r. Nr 48, poz. 327) Rada Miejska w Wieluniu

uchwała co następuje:

§ 1. Zobowiązuje Burmistrza Wielunia do podjęcia działań zmierzających do opracowania i wydania w formie książkowej monografii miasta Wielunia obejmująca okres od powstania miasta Wielunia do okresu powojennego, do około 1989 roku.

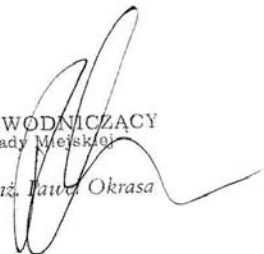
§ 2.1. Środki na opracowanie monografii będą pochodziły z budżetu gminy.
2. Realizacja zadania nastąpi w latach 2007-2010.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Wielunia.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Miejskiej

mgr inż. Paweł Okrasa

nie wywołało żadnego zainteresowania ze strony radnych, nikt nie zabierał głosu w tej sprawie, nie zadawano żadnych pytań. Rada Miejska uchwałą nr IX/67/07 zobowiązała Burmistrza Wielunia do podjęcia działań zmierzających do opracowania i wydania w formie książkowej monografii miasta Wielunia. Na 15 radnych uczestniczących w obradach sesji 12 głosowało za podjęciem uchwały, 3 radnych wstrzymało się od głosu.

Uzasadnienie do projektu uchwały, przedłożone przez Wydział Promocji Urzędu Miejskiego, miało treść następującą: *Królewskie miasto Wieluń, należące do rzędu najstarszych polskich miast, szcycące się swą chlubną przeszłością, bogactwem zabytków kultury materialnej, architektury świeckiej i sakralnej, którego dzieje związane są nierozłącznie z tragedią II wojny światowej, jako jedno z nielicznych polskich miast nie posiada dotychczas swej monografii.*

Postulaty lokalnej społeczności w sprawie opracowania i wydania drukiem monografii historycznej miasta były zgłaszane już przed pół wiekiem. Na pierwszym zjeździe wychowanków wieluńskich szkół średnich z okresu międzywojennego w 1958 r. po raz pierwszy zgłoszono pod adresem lokalnych władz wieluńskich postulat opracowania i wydania takiej monografii. Znalazł się on w uchwale zjazdowej. W rok później, w czerwcu 1959 r., zorganizowano w auli Liceum Ogólnokształcącego uroczystą sesję Powiatowej Rady Narodowej w związku z obchodami 1000-lecia Państwa Polskiego. Na sesji tej z udziałem kilkuset mieszkańców powiatu wieluńskiego, przyjęto bogaty program obchodów tego doniosłego jubileuszu. Na pierwszym miejscu znalazł się postulat opracowania i wydania drukiem monografii miasta Wielunia i ziemi wieluńskiej. Niestety, ten ambitny program, opracowany wysiłkiem intelektualnym nauczycieli wieluńskich szkół średnich, pozostał tylko w sferze projektów. Ani ówczesne władze polityczne, ani administracyjne nie podjęły najmniejszych działań w kierunku realizacji przyjętego programu.

W 1987 r. ówcześni działacze Towarzystwa Przyjaciół Wielunia wystąpili z inicjatywą powołania zespołu redakcyjnego do opracowania monografii Wielunia. Inicjatywa ta spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony ówczesnych władz miejskich. W dniu 25 VI 1987 r. Naczelnik Miasta i Gminy podpisał umowę z Towarzystwem Przyjaciół Wielunia w sprawie opracowania i wydania monografii miasta Wielunia, a Miejska Rada Narodowa uchwaliła na ten cel odpowiednie środki finansowe. Jednakże w wyniku przeobrażeń społeczno-politycznych, jakie nastąpiły w naszym kraju po 1989 roku, odbudowany w 1990 r. autentyczny samorząd miejski nie wykazał najmniejszego zainteresowania dokumentowaniem dziejów miasta.

W 2003 r. ukazał się obszerny, liczący ponad 700 stron, II tom dziejów Wielunia obejmujący okres zaborów, Polski Odrodzonej i okupacji hitlerowskiej (1793–1945). Książkę tę, w bardzo niewielkim nakładzie, wydał własnym sumptem, przy częściowym wsparciu finansowym Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach – Filia w Piotrkowskie Trybunalskim, jej autor – Tadeusz Olejnik. Autor notatki prasowej o ukazaniu się tej książki napisał m.in. iż „Wieluń jest jednym z niewielu polskich

*miast, które nie miały do tej pory książkowej monografii. Zazwyczaj podobne wydawnictwa finansują urzędy miast*⁵¹.

Na wielu spotkaniach ponawiane są postulaty w sprawie opracowania i wydania drukiem dziejów miasta od jego powstania do czasów współczesnych. Z postulatami takimi pod adresem miejskich i powiatowych władz samorządowych występują m.in. Wieluńskie Towarzystwo Naukowe i Towarzystwo Przyjaciół Wielunia,

Wychodząc naprzeciw tym społecznym oczekiwaniom przystępujemy do konkretnych działań zmierzających do opracowania i wydania drukiem Monografii Miasta Wielunia. Projektowane dzieło składać się będzie z trzech tomów, których czasy czasowe określać będą przełomowe dla naszego miasta i kraju wydarzenia:

Tom I od powstania miasta do 1793 r.,

Tom II okres lat 1793–1945,

Tom III okres powojenny 1945–1989.

Każdy z tomów liczyć będzie 500–700 stron druku, zawierać liczne ilustracje, tabele statystyczne, wykresy i mapy oraz indeksy. W 2008 roku świętować będziemy jubileusz 725–lecia powstania Wielunia. Wydanie z tej okazji choć jednego tomu dziejów miasta stanowić będzie doniosłe wydarzenie kulturalne.

Po podjęciu wymienionej wyżej uchwały Burmistrz Wielunia, Mieczysław Majcher, i prezes Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego S.T. Olejnik, omawiali w Instytucie Historii UŁ sprawę wydania monografii z prezeską Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego, prof. Alicją Szymczakową. W wyniku rozmów i konsultacji z łódzkimi mediewistami: prof. Janem Szymczakiem, prof. Tadeuszem Nowakiem, dr. Tadeuszem Grabarczykiem i dr Hanką Żerek-Kleszcz, ogłoszono przetarg i ostatecznie podpisano umowę z Polskim Towarzystwem Historycznym⁵² na opracowanie i wydanie trzech tomów dziejów miasta Wielunia pod redakcją prof. Alicji Szymczakowej⁵³.

Mimo, iż określone umowami terminy wydania poszczególnych tomów dzieła były niezmiernie napięte, a przed autorami ogrom prac związanych z przeprowadzeniem kwerend archiwalnych, w zasadzie cykl wydawniczy był dotrzymywany. Jako pierwszy ukazał się tom II, obejmujący okres 1793–1945, autorstwa Tadeusza Olejnika, będący w zasadzie skróconą wersją wcześniejszego wydania piotrkowskiego.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych 12 XI 2006 r. do Rady Miejskiej wybrano 21 radnych. Poszczególne komitety wyborcze uzyskały następujące liczby mandatów: Lewica i Demokraci – 2, Liga Polskich Rodzin – 1, Platforma Obywatelska – 2, Polskie Stronnictwo Ludowe – 3, Prawo i Sprawiedliwość – 2, Przyjazna Gmina – 4, Wieluńskie Forum Samorządowe – 6, Wieluńskie Porozumienie Obywatelskie – 1. Po wyborach zawiązała się w Radzie Miejskiej silna koalicja

⁵¹ [M. Mikulski] (MIM), *Publikacja o największym mieście rejonu w skromnym nakładzie 200 egzemplarzy: Wieluń ma monografię*, „Tydzień Ziemi Wieluńskiej” z 20 VI 2003, s. 8.

⁵² Umowa nr 52/2008 z dnia 22 II 2008 r. zawarta między Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Łodzi a Gminą Wieluń w sprawie opracowania i wydania monografii miasta Wielunia pt. „Wieluń. Dzieje Miasta”.

⁵³ M. Mikulski, *Trylogia wieluńska*, „Nasz Tygodnik” z 18 V 2007, s. 5.

antyburmistrzowska. Jej trzon stanowili partyjni radni, którzy przegrali z M. Majcherem walkę o stanowisko burmistrza. Na sesji RM w dniu 28 XII 2007 r. postawiono burmistrzowi zarzut rzekomej manipulacji politycznej odnośnie monografii miasta Wielunia, której zakres chronologiczny obejmował dzieje miasta do przełomowego r. 1989. Radni Marek Perek (WFS) i Jan Derbis (PiS) zarzucali burmistrzowi, iż był to celowy zabieg z jego strony, aby nie pomieścić w monografii zasług b. burmistrza Z. Adamskiego. Pod adresem współautora mającej powstać monografii postawiono zarzut braku bezstronności politycznej⁵⁴. Do zastrzeżeń radnych Derbisa i Perka przyłączyli się też Emilia Kałuża (PO) i Józef Ranoszek (SLD)⁵⁵. Stali oni na stanowisku, że nie można pomijać osiągnięć Rady po 1989 r. Ci sami radni na sesji w dniu 27 IV 2007 r. podjęli uchwałę o takim zakresie chronologicznym monografii⁵⁶. Radny M. Perek w bardzo ostrym ataku personalnym na burmistrza odnośnie zakresu czasowego monografii oświadczył m.in.: *Nie ma żadnych przeszkód, by ta monografia dotyczyła czasów ostatecznych (sic!). Jeśli nie będzie, to znaczy, że ma pan kompleks i boi się konfrontacji z Adamskim.*

Odpowiadając na te zarzuty burmistrz M. Majcher oświadczył: *Dlaczego do 1989 r.? Dzieje państwa dzielone są na pewne okresy. Ja nie jestem historykiem, moja wypowiedź nie będzie poparta dowodami naukowymi, ale u nas liczy się okres do wyzwolenia, zdobycia niepodległości, później do okresu II wojny światowej, później Polskę współczesną też się dzieli na pewne okresy i rok 1989 jest zasadny, bo to jest przełomowa chwila w naszych dziejach. Kończy się pewien okres starego systemu, który został po wojnie utworzony i funkcjonował. Dalszy ciąg dziejów będzie na pewno napisany, utrwalony w książkach, w dalszej części monografii. Najnowsze okresy muszą podlegać pewnej ocenie historyków, humanistów, polityków i po dokonaniu takiej analizy można dopiero dalszą część współczesnych dziejów opisywać. Słyszałem tu [uzasadnienie – T.O.], że do roku 1989, żeby w monografii nie znalazły się sukcesy poprzedniego burmistrza – pana Zygmunta Adamskiego. Ja nigdy nie podważałem sukcesów pana Adamskiego z okresu jego kadencji i biorąc pod uwagę tę kwestię polityczną, to również ja bym mógł zasugerować, żeby ta monografia kończyła się np. na 2007 r., aby moje sukcesy były w niej zawarte, ale chyba nie byłoby korzystne dla pana Zygmunta Adamskiego, który akurat swoją bogatą przeszłość polityczną i samorządową kończy wyrokiem pozbawienia wolności 1,5 roku w zawieszeniu. Nie byłoby to chwalebne podsumowanie tego okresu⁵⁷.*

Radni opozycyjni wobec burmistrza M. Majchera uważali zatem, że monografia winna być pisana *ad majorem Dei gloriam* (ku większej chwale Boga), w tym przypadku ku chwale i na doraźny użytek byłego burmistrza, kreowaniu jego wielkości, rzeczywistych bądź wyimaginowanych osiągnięć. Nie społeczność Wielunia jako całość, nie problemy społeczne, gospodarcze, kulturalne i polityczne miasta, opis zbiorowego wysiłku wielunian, lecz opiewanie wielkości jednego pana. Wzorem okresu PRL–u historia lokalna powinna spełniać służebną rolę w stosunku do pro-

⁵⁴ D. Sibiak, *Monografia kością niezgody*, „Nasz Tygodnik” z 4 I 2008.

⁵⁵ Protokół nr XV/07 sesji Rady Miejskiej z 28 XII 2007.

⁵⁶ Protokół sesji Rady Miejskiej z 27 IV 2007 r.

⁵⁷ Protokół nr XV/07 sesji Rady Miejskiej z 28 XII 2007 r.

minentnych, lokalnych partyjnych baronów, eksponowanie zasług, pomijanie milczeniem faktów niewygodnych.

Jako inicjator monografii Wielunia i jej współautor stałem na stanowisku, że dzieło to nie może być skażone tzw. „zamówieniem publicznym”, pisane na klęczkach w stosunku do zleceńodawców.

Na sesji Rady Miejskiej w dniu 23 II 2008 r., na wniosek radnego Marka Perka, dokonano zmiany uchwały RM z 27 IV 2007 r. Paragraf 1 tej uchwały otrzymał brzmienie: *Zobowiązuje się Burmistrza Wielunia do podjęcia działań zmierzających do opracowania i wydania w formie książkowej monografii miasta Wielunia obejmująca (sic!) okres od powstania miasta do 2008 roku. Uchwałę podjęło jednogłośnie 16 radnych*⁵⁸.

Stosownie do tej uchwały w III tomie monografii miasta zamieszczono kalendarium najważniejszych wydarzeń społecznych, gospodarczych, kulturalnych i politycznych, jakie miały miejsce w Wieluniu w latach 1989–2009. W nieodległej perspektywie miał być opracowany i wydany IV tom monografii, obejmujący okres III Rzeczypospolitej.

W 2011 r. ukazał się ostatni w kolejności, a pierwszy pod względem chronologii tom monografii, w opracowaniu pracowników naukowych Instytutu Historii UŁ. Żadne miasto woj. łódzkiego nie może poszczycić się tak obszernym opracowaniem swych dziejów.

Recenzentami II tomu monografii (wydania piotrkowskiego) byli znani historycy dziejów nowożytnych i najnowszych: prof. dr hab. Jerzy Kukulski, prof. dr Andrzej Fechner i prof. zw. dr hab. Henryk Stańczyk. Ten ostatni opublikował swą obszerną recenzję na łamach „Rocznika Wieluńskiego”, a w jej zakończeniu napisał, iż monografia⁵⁹ *jest świadectwem wielkiej pracowitości, dociekliwości badawczej i skrupulatności Autora w prezentowaniu przeszłości miasta. Mieszkańcy Wielunia wiele mu zawdzięczają i mogą być dumni ze „swojej” książki.*

Natomiast nauczycielka I Liceum Ogólnokształcącego im. T. Kościuszki w Wieluniu, Urszula Czerniak, w swej recenzji napisała: m.in. iż, *na przykładzie prowincjonalnego, niewielkiego Wielunia Autor ukazuje związki miasta z historią Polski, podkreśla aspiracje lokalnej społeczności do narodowej wspólnoty, wskazuje na wiele szlachetnych inicjatyw społecznych oraz przedsiębiorczość wielunian. Książka zawiera 14 indeksów z różnymi wykazami, a także posiada solidną podstawę źródłową: źródła archiwalne, źródła drukowane, pamiętniki, wspomnienia, czasopisma i opracowania, indeks osobowy, a także indeks nazw miejscowych. Usprawniają one poruszanie się w bogatej treści opracowania. Walorem publikacji są również liczne przypisy. Monografię wzbogaca 101 rysunków, zdjęć, map i planów architektonicznych. Dla historyków regionalistów jest to niezwykle cenne wydawnictwo, a dla Wielunia źródło refleksji i chluby. Po kilkudziesięciu latach ziściło się wreszcie marzenie – postulat uczestników pierwszego Zjazdu Absolwentów Liceum*

⁵⁸ Protokół nr XVI/08 sesji RM z 18 i 23 II 2008 r.; Uchwała nr XVI/193/08 RM z dnia 23 II 2008 r. zmieniająca uchwałę nr IX/67/07 z dnia 27 IV 2007 r.

⁵⁹ „Rocznik Wieluński” 2000, t. 4, s. 248.

Ogólnokształcącego im. T. Kościuszki w Wieluniu w 1958 roku o opracowaniu i wydaniu drukiem monografii miasta. Omawiana publikacja jest solidnie wydana, ma twardą, lakierowaną okładkę. Autorem projektu okładki jest Maciej Olejnik.

Praca prof. Tadeusza Olejnika ma charakter prekursorski – zbiera bowiem w jedno różne dotychczas publikacje i przyczynki naukowe. Monografia Wieluń – dzieje miasta 1793–1945 jest owocem wieloletniej pracy badawczej, ale jak stwierdza w zakończeniu Autor (...) na pewno nie wyczerpuje w pełni tematu i nie zamyka dalszych badań nad tymi okresami dziejów miasta.

Monografia miasta Wielunia ukazała się dzięki wsparciu finansowemu i życzliwości Rektora Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach – Filia w Piotrkowie Trybunalskim. Wskutek tego, że byłe władze samorządowe naszego miasta nie udzieliły Autorowi pomocy w wydaniu tej pracy, mogła się ona ukazać w Naukowym Wydawnictwie Piotrkowskim w bardzo skromnym nakładzie – tylko 150 egzemplarzy.

Źle się stało, że ówczesny Zarząd Miasta nie wsparł finansowo tej niezwykle potrzebnej inicjatywy wydawniczej, będącej pomnikiem kultury duchowej i niewątpliwą promocją miasta. (...) Książka ta będzie bardzo przydatna w edukacji regionalnej, w kształtowaniu miłości do naszej „małej ojczyzny” – Wielunia i ziemi wieluńskiej⁶⁰.

Recenzentem III tomu był historyk dziejów najnowszych, prof. nadzw. UŁ dr hab. Krzysztof Lesiakowski, legitymujący się poważnym dorobkiem naukowym. Napisał bardzo pozytywną recenzję, która streszczała się w rekapitulacji: *czytelnik otrzyma dzieło o dużej wartości merytorycznej, ciekawie napisane i interesujące w odbiorze. I dalej: Generalnie należy stwierdzić, że jest to opracowanie rzeczowe w warstwie informacyjnej, ciekawie napisane i zgodne z wymogami warsztatu historycznego. Znakomicie dopełni ono wcześniejsze dwa tomy poświęcone dziejom tego ważnego w historii Polski miasta. Wielość podanych faktów, nazwisk i innych szczegółów z pewnością wzbudzi zainteresowanie czytelników. Można zatem skonstatować, że Autor i wydawcy książki mogą mieć satysfakcję z bardzo dobrze wykonanej pracy.*

Otrzymałem też wiele prywatnych listów od byłych wielunian, zamieszkałych w Warszawie, Poznaniu i Wrocławiu, wyrażających zadowolenie, że po wielu latach królewskie miasto Wieluń doczekało się wreszcie swej monografii⁶¹.

Prof. Stanisław Kozłowski z Poznania w liście z 17 II 2009 r. napisał m.in.: *To dzieło wielkiej wagi, bezprecedensowe w historii tego miasta. Monografia solenna, napisana pięknym językiem. Czytam ją z przyjemnością. Cieszę się, że takie opracowanie się ukazuje (...). To ogromna praca (...). Ocena zdarzeń, zachowań ludzkich – tak w odniesieniu do czerwonych elit, jak i społeczeństwa, jest bardzo wyważona, roztropna, i śmiem tak powiedzieć, obiektywna.*

⁶⁰ „Rocznik Wieluński” 2004, t. 4, s. 241–252. Obie te recenzje odnoszą się do piotrkowskiego wydania II tomu dziejów miasta.

⁶¹ M. Kopańska, *Dzieje Miasta 1945–1989 – kolejna odsłona historii Wielunia*, „Nasz Tygodnik” z 30 IV 2010; [Z. Rybczyński] ZbR, *Najnowsza historia miasta już dostępna*, „Kulisy Powiatu” nr 13 z 30 III 2010; M. Mikulski, *Trylogia wieluńska*, „Nasz Tygodnik” z 18 V 2007.

Monografia Wielunia, *Wieluń. Dzieje miasta 1945–1989*, znalazła się wśród 15 pozycji książkowych w kategorii *Najlepsza książka o Ziemi Łódzkiej* nominowanych do nagrody „Złoty Exlibris” Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi⁶².

Jest rzeczą znamionną, że promocja całości monografii miasta Wielunia odbyła się nie w Wieluniu, lecz w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego 19 X 2011 r.⁶³

Zarząd i członkowie Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego doceniając wkład Pani prof. zw. dr hab. Alicji Szymczakowej z Instytutu Historii UŁ w powstanie tej monografii, nadali Jej godność honorowego członka WTN za osiągnięcia naukowo-badawcze w dokumentowaniu dziejów Wielunia i ziemi wieluńskiej, w szczególności za wydanie monografii miasta Wielunia.

Było to zwieńczenie blisko sześćdziesięcioletnich starań o opracowanie dziejów miasta.

Wieluń był jednym z ostatnich miast Polski środkowej, które doczekały się swej monografii. Przypomnijmy zatem, że wcześniej ukazały się m.in. monografie następujących miast woj. łódzkiego: Pabianice – 1968, Warta 1974 i 1984, Zduńska Wola – 1974, Tomaszów Mazowiecki – 1980, Kutno – 1984, Łowicz – 1986, Złoczew – 1988, Piotrków – 1989, Radomsko – 1991, Zgierz – 1995, Szadek – 1995, Brzeziny – 1997, Praszka 1999, Łask – 1999, Łęczycza – 2001.

Inicjatywy opracowywania monografii wymienionych miast wpływały w większości od władz samorządowych. Były to z reguły wydawnictwa jednotomowe, opracowywane przez zespoły autorskie powoływane spośród członków łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, z reguły pracowników naukowych Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego. I tak monografię Łęczycy⁶⁴ pod red. R. Rosina opracowywał zespół aż 24 autorów w latach 1886–2001, czyli blisko 15 lat, kilku z nich zmarło nie doczekawszy ukazania się dzieła. Uciążliwa współpraca redaktora z autorami spowodowała nie tylko wielkie opóźnienie w stosunku do pierwotnego terminu ukończenia dzieła, lecz nawet wydanie suplementu.

Władze samorządowe Zgierza zleciły opracowanie monografii miasta⁶⁵ na początku 1981 r., zaangażowanych było 14 autorów, a prace trwały do 1988 roku.

Przy opracowywaniu dziejów Piotrkowa⁶⁶ pod red. Bohdana Baranowskiego pracowało w latach 1978–1989 aż 29 autorów, a autorów dziejów Kutna⁶⁷ było 13. Nad monografią tego miasta pracowali oni w latach w latach 1972–1984. Wszystkie wymienione wyżej opracowania były jednotomowe.

⁶² Biuletyn Informacji Bibliotecznych i Kulturalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej nr 10(100) z 27 V 2010, s. 4.

⁶³ Tymczasem w przeciwieństwie do gmin wiejskich powiatu wieluńskiego (Mokrsko, Ostrówek, Czarnożyły, Osjaków), gdzie władze samorządowe były organizatorami wspaniale zorganizowanych promocji, w Wieluniu ukazanie się trzytomowej monografii nie zostało zauważone.

⁶⁴ *Łęczycza. Monografia miasta do 1990 roku*, red. R. Rosin, Łęczycza 2001.

⁶⁵ *Zgierz. Dzieje miasta do 1988 roku*, red. R. Rosin, Łódź–Zgierz 1995.

⁶⁶ *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, red. B. Baranowski, Łódź 1989.

⁶⁷ *Kutno. Dzieje miasta*, red. R. Rosin, Warszawa–Łódź 1984.

Monografie miast ukazują ich dziedzictwo kultury materialnej i duchowej, wkład lokalnych społeczności do ogólnonarodowego skarbcza polskiej kultury narodowej. Wartości owego dziedzictwa kulturowego oddziałują na współczesne pokolenia, wiążą je ze swym środowiskiem, sprzyjają zakorzenieniu się, byciu sobą i byciu u siebie, identyfikowaniu się ze swą domową ojczyzną. Jest to ważne także z tego względu, że w Wieluniu, podobnie jak w innych polskich miastach, po kataklizmie II wojny światowej i gruntownych przeobrażeniach społecznych w latach 50. 60. i 70. XX wieku nastąpił zanik tradycyjnego mieszczaństwa, zasiedziały od wielu pokoleń rodzin mieszczańskich, tzw. „obywateli miasta Wielunia”, które pozbawione swych materialnych podstaw egzystencji emigrowały do większych aglomeracji miejskich: Wrocławia, Opola, Łodzi i Warszawy. Ich miejsce zajęły napływowe rodziny z dawnego powiatu wieluńskiego, dla których stosunek do przeszłości, zarówno ogólnonarodowej, jak i lokalnej, tzw. małej ojczyzny, nie odgrywał większej roli. Tożsamość regionalna nowej generacji wielunian, ich więź emocjonalna z miastem kształtuje się przez pokolenia. Poznawanie historii narodu, państwa, poszczególnych regionów i miast, ma ogromne znaczenie dla prawidłowego rozwoju społeczeństwa, kształtowania jego patriotycznych i obywatelskich postaw.